

НАЦЫЯНАЛЬНАЯ АКАДЭМІЯ НАВУК БЕЛАРУСІ
Інстытут гісторыі

БЕЛАРУСЬ
ПРАЗ ПРЫЗМУ
РЭГІЯНАЛЬнай ГІСТОРЫІ

Браслаўскія чытанні

(да 950-годдзя горада Браслава)

Зборнік навуковых артыкулаў

Мінск
«Беларуская навука»
2016

УДК 94(476.5)(082)
ББК 63.3(4Бел)я43
Б43

Рэдакцыйная калегія:

В. В. Даніловіч (галоўны рэдактар), В. Л. Лакіза, В. М. Ляўко,
П. С. Курловіч-Бяляўская (адказны сакратар)

Навуковы рэдактар

доктар гістарычных навук, прафесар В. М. Ляўко

Рэцэнзенты:

доктар гістарычных навук, прафесар А. А. Егарэйчанка,
кандыдат гістарычных навук, дацэнт А. П. Салаўянаў

Зборнік падрыхтаваны ў рамках выканання Дзяржаўнай праграмы навуковых даследаванняў на 2016–2020 гады «Эканоміка і гуманітарнае развіццё беларускага грамадства» (навуковы кіраўнік – член-карэспандэнт, доктар гістарычных навук, прафесар А. А. Каваленя), падпраграмы № 1 «Гісторыя і культура» (навуковы кіраўнік – кандыдат гістарычных навук, дацэнт В. В. Даніловіч).

Беларусь праз прызму рэгіянальнай гісторыі : Браслаў-
Б43 **скія чытанні : (да 950-годдзя горада Браслава) : зб. навук.**
арт. / Нац. акад. навук Беларусі, Ін-т гісторыі ; навук. рэд.
В. М. Ляўко ; рэдкал.: В. В. Даніловіч [і інш.]. – Мінск :
Беларуская навука, 2016. – 271, [1] с. : іл.
ISBN 978-985-08-2067-9.

У зборніку разгледжаны пытанні, звязаныя з археалогіяй і гісторыяй Браслава і Браслаўскага краю. Змешчаны матэрыялы, якія апісваюць этнаканфесійнае жыццё мясцовага насельніцтва на працягу некалькіх стагоддзяў, а таксама асаблівасці краязнаўства і турызму на Браслаўшчыне і сумежных рэгіёнах.

Разлічаны на навукоўцаў і краязнаўцаў. Будзе карысны навучэнцам і усім, хто цікавіцца гісторыка-культурнай спадчынай нашай краіны.

УДК 94(476.5)(082)
ББК 63.3(4Бел)я43

ISBN 978-985-08-2067-9

© Інстытут гісторыі НАН Беларусі, 2016
© Афармленне. РУП «Выдавецкі дом
«Беларуская навука», 2016

ЗМЕСТ

Прывітальнае слова удзельнікам Міжнароднай навукова-практычнай канферэнцыі «Браслаўскія чытанні (да 950-годдзя горада Браслава)» дырэктара Інстытута гісторыі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі Вячаслава Віктаравіча Даніловіча	3
---	---

Археалогія і старажытная гісторыя Браслаўшчыны. Нумізматыка. Музейныя калекцыі

<i>Левко О. Н.</i> Западныя тэрыторыі Полоцкага княства (землі) в IX–XIII вв.	5
<i>Кежа Ю. М.</i> Фарміраванне памежных фарпостаў усходнееўрапейскіх славянскіх дзяржаў у канцы X – XI стагоддзі	15
<i>Юрэцкі С. С.</i> Праблема культурнай ідэнтыфікацыі керамікі ранняга неаліту ў Беларускім Панямонні	26
<i>Шадыра В. І.</i> Знакі-сімвалы на артэфактах эпохі жалеза ў Паўночнай Беларусі	35
<i>Дерновіч С. Д.</i> Соцыокультурная атрыбуцыя равноплечной фібuly из раскопок городища Масковичи	45
<i>Мядзведзева В. У.</i> Касцярэзная вытворчасць горада Браслава і яго акругі ў IX–XVIII стст.	54
<i>Магалінскі І. У.</i> Вырабы з каляровых металаў з раскопак горада Браслава ў 1955 годзе ў музейных зборах Нацыянальнага Полацкага гісторыка-культурнага музея-запаведніка	77
<i>Курловіч-Бяляўская П. С.</i> Шклянныя вырабы Новага часу з фондаў Браслаўскага раённага аб'яднання музеяў	87
<i>Клімаў М. В.</i> Заўвагі адносна рассялення на тэрыторыі Верхнядзвінскага раёна ў XI–XVI стст.	93
<i>Ермалёнак В. А.</i> Манеты і скарбы Браслаўшчыны ад старажытнасці да XV стагоддзя	109

Гісторыя Браслаўшчыны ад сярэдневякоўя да Навейшага часу

<i>Дзярновіч А. І.</i> «Круглыя лікі»: ментальнасць чалавека XVI ст. паводле матэрыялаў дэлімітацыі мяжы паміж Вялікім Княствам Літоўскім і Лівоніяй на тэрыторыі Браслаўшчыны.....	119
<i>Мацук А. У.</i> Браслаўская галіна роду Агінскіх у XVIII стагоддзі.....	127
<i>Петровіч І. К.</i> Браславские страницы истории восстания 1794 года.....	141
<i>Лобач У. А.</i> Народная медыцына Браслаўшчыны: лакальная спецыфіка і сімвалічны кантэкст	148
<i>Захаркевіч С. А., Внуковіч Ю. І.</i> Паўсядзённая культура «старавераў» у беларуска-літоўска-латышскім памежжы (на падставе палявых этнаграфічных матэрыялаў)	157
<i>Крумплевский В. С.</i> Влияние религиозного фактора на демографические процессы населения Браславского Поозерья в конце XIX века.....	167
<i>Зянюк Р. У.</i> Інфармацыйны патэнцыял дакументаў Каўнаскага акруговага архіва ў справе рэканструкцыі канфесійнай сітуацыі на Браслаўшчыне ў XIX – пачатку XX ст.	175
<i>Яноўская В. В.</i> Ваенна-палітычныя падзеі на Браслаўшчыне ў XIX – пачатку XX ст. (па матэрыялах Каўнаскага акруговага архіва).....	188
<i>Трубчык А. Г.</i> Арганізацыйная структура і дзейнасць адукацыйных органаў польскай улады ў Браслаўскім павеце (1919–1920 гг.).....	198
<i>Базарэвіч Г. Х.</i> Беларускі культурна-асветніцкі рух на Браслаўшчыне ў 1925–1930 гг. (па матэрыялах друку Беларускага сялянскага саюза)....	208
<i>Гребень Е. А.</i> Документы Браславской районной, волостной управ и районной полиции как источник периода нацистской оккупации	217
<i>Крумплёўская Г. А.</i> Асаблівасці этнаканфесійнага складу насельніцтва Браслаўскага раёна ў другой палове XX стагоддзя	227
<i>Вашкель І. М.</i> Браслаўшчына ў працах фатографа Яна Булгака	233
<i>Калінін В. В.</i> Краеведение и туризм в рамках соглашения о приграничном сотрудничестве Латвии и Беларуси.....	257

ГІСТОРЫЯ БРАСЛАЎШЧЫНЫ АД СЯРЭДНЕВЯКОЎЯ ДА НАВЕЙШАГА ЧАСУ

УДК 930.22:94 (476)«1542»

А. І. Дзярновіч,

*старшы навуковы супрацоўнік
аддзела ўсеагульнай гісторыі і міжнародных адносін
Інстытута гісторыі НАН Беларусі, кандыдат
гістарычных навук, дацэнт (Мінск, Беларусь)*

«КРУГЛЫЯ ЛІКІ»: МЕНТАЛЬНАСЦЬ ЧАЛАВЕКА XVI СТ. ПАВОДЛЕ МАТЭРЫЯЛАЎ ДЭЛІМІТАЦЫІ МЯЖЫ ПАМІЖ ВЯЛІКІМ КНЯСТВАМ ЛІТОЎСКІМ І ЛІВОНІЯЙ НА ТЭРЫТОРЫІ БРАСЛАЎШЧЫНЫ

22 студзеня 1542 г. кароль і вялікі князь Жыгімонт Стары накіраваў сваіх «посланцевъ господарскихъ» Івана Глебавіча Корсака і Яна Кміціча Сакаловіча, каб яны «границы пописовали стародавньи пана Радивиловы долъгость и широкость, какъ долъго и широко Немцы забрали земъли г(о)с(по)д(а)ра Короля Єго м(и)л(о)сти, земълями пана Мистра Лифлянтъского почонъшы ѿтъ ѿзера Курчомъ, аж до границъ Московъскихъ». Гэта было сапраўдным падарожжам у так званую Завілейскую Літву, якая для аўтараў XVI ст. усё яшчэ заставалася крыху загадкавым краем [8, s. 16–18]. Дэмаркацыі 1542 г. амаль цалкам прысвечана Кніга Метрыкі Вялікага Княства Літоўскага (далей – ВКЛ) № 560 (Кніга перапісаў № 3) [3].

Кніга Метрыкі ВКЛ № 560 дае даволі падрабязнае апісанне працэдуры дэмаркацыі дзяржаўнай мяжы. Памежныя камісары (тут – члены камісіі, створанай часова дзеля вырашэння пэўнай адміністрацыйнай задачы) абедзвюх дзяржаў у загадзя прызначаны праз пасольствы дзень сустрэкаліся ў традыцыйным пункце

пачатку ўсіх дэмаркацый XV–XVI ст. – каля воз. Курчум. Менавіта там усталёўваліся знакі пачатку дэмаркацый: «...зупольною радою и одъностаинымъ умысломъ учинили знакъ и пачатокъ тыхъ границъ надъ озеромъ Куръчмы, усыпали стороны Князьства Великого Литовьского немалый копець око́ло дуба, а стороны Лифлянтьского, напротивько тому копыцу такежъ усыпанный копець немалый» [3, р. 6]. Традыцыйны пара правядзення дэмаркацый – зіма (дакладней, студзень). Трэба меркаваць, што зімовыя маразы дазвалялі праехаць па балотах і шматлікіх азёрах і рачулках краю, дзе адбывалася дэмаркацыя. Камісары мусілі мець інструкцыі сваіх уладароў: «...узявьши Бога на помочъ и светую справедливость, и такъ теж чынечы к воли и розказанью Его милосъти Господора нашому милостивому, Королю Его милости» [3, р. 6v]. Непаўната такіх інструкцый («науки») магла стварыць перашкоды ў працэсе дэмаркацыі, ці, прынамсі, стаць падставай дзеля часовага спынення працэдуры. Менавіта гэтак адбылося ў 1542 г. з ініцыятывы лівонскіх камісараў, якія «повелили, ижъ в томъ зупольной науки отъ пана своего не маемъ, абы намъ допустить мели искати и писати, малевати границъ Радивиловыхъ, и взяли то себе до навукы пана своего певъный рокъ до сьреды. А скоро бы имъ была принесена наука отъ пана Мистра их, того жъ часу мели намъ дати знати. А коли тотъ день пришлоъ, то естъ сьреда, оны жадное науки отъ пана своего намъ не повелили и възели то себе ещо напевъны и остаточный рокъ до суботы подъ добрымъ а рицерскимъ словомъ, ижъ мели дати знати намъ волю пана своего. А коли тотъ день пришлоъ, то естъ субота, такежъ, якъ и перъвей, жадное науки отъ пана своего, которая бы мела дана быти, не повелили, только указовали намъ листъ пана Мистра ихъ Лифлянтьского, который былъ писанъ до Его милости Госъподора нашего милосътивного Короля Его милосъти Жикгимонъта, и повелили намъ, иж мы того чинити не можемъ, а ни хочемъ. А бысь мы васъ пустить мели, гдѣ подъданые Госъподора Короля Его милосъти поведуть, было бы то шкодою панъству Лифлянтьскому» [3, р. 7–7v].

Пасля вырашэння пачатковай стадыі пацвярджэння паўнамоцтваў камісары пераходзілі да складання супольнага дакумен-

та, у яким, праўдападобна, апісвалася лінія раней усталяванай мяжы («яко которымъ ѿбываемъ мели быхъмо искати границъ Радивиловыхъ» [3, р. 6v]). Далей адбывалася цікавая працэдура, звязаная з атрыманнем кожнай памежнай камісіяй свайго экзэмпляра акта, ідэнтычнага другому: «...ѿни с нами учынили таковое постановенъе, и листомъ своимъ намъ ѿписалися, который листъ наполой розрезали, и намъ ѿдну наполовицу дали, а другую собе зоставили, которие в одно слово было написано. Нашыхъ листехъ першихъ артыкуль стоить, где подьданые Ёго милосъти Госъподора нашего милостивого, Короля Ёго милосъти, насъ поведуть, маемъ их наследовати» [3, р. 6v]). Далей з камісараў ВКЛ і Лівоніі ствараліся дзве групы, якія мусілі скіроўвацца ад Курчума на ўсход (да граніц маскоўскіх) і на захад (да Салёнага – Балтыйскага мора). У кожную з гэтых груп уваходзіла аднолькавая колькасць камісараў кожнай з дзяржаў: «А затымъ тутъ сталося межи нами розьделене: я, Иванъ Глебовичъ Корсакъ, а Янь Кмита – стороны Великого Князьства Литовьского, Янь Бокорытъ, а Лавъренътиусъ Шинъхель – стороны паньства и земли Лифлянтское, посланы ку границамъ московскимъ на гору. А на другую сторону ку Солоному мору, то естъ на доль, ехали Олехно Крывец, а Миколай Третьакъ, а стороны земьли Лифлянтское Филипъ Фундёръбрукгъ, а Янь Веркгель» [3, р. 7].

Маючы вельмі канкрэтную задачу – правесці дэмаркацыю мяжы, вялікакняскія камісары рэгулярна сутыкаліся з спрэчнымі сітуацыямі: альбо знікалі старыя маркёры мяжы, усталяваныя яшчэ ў 1473 г. Радзівілам Осцікавічам, альбо лівонскія пасланцы прадстаўлялі зусім адрозную інфармацыю. Маркёрамі мяжы былі як прыродныя, так і створаныя рукамі аб'екты – насыпаныя капцы, знакі на дрэвах, борці, выкапаныя ямы, «закладныя магіль». Часам па інтэрпрэтацыі таго ці іншага знака маглі ўзнікаць дыскусіі. Таму асабліва важнымі тут былі паказанні сведкаў.

Вось як гэта выглядала ў Дрысвяцкім павеце: «Какъ жо на тыи знали старыи пана Радивиловы границы, врадъникъ Дрысвецъкий панъ Семёнъ Мацьковичъ ставиль передъ нами светъковъ

людей старихъ, вери годъныхъ (варыант: «...ставили передъ нами светъковъ добрыхъ, людей старыхъ, веры годъныхъ») Тыѣ вси светъки светъчыли тымъ ѡбычаемъ, мы паметаемъ, коли панъ Радивиль ѣздили и граничили з немъцы за Ёго милости Короля Казимира. В тотъ часъ ѡтцовѣ наши ѣздили с паномъ Радивиломъ, и насъ в тотъ часъ, детей своих, зъ собою брали. И тотъ ѣздъ паметаемъ, и границу пана Радивилову...» [3, р. 14–14v]. У випадку, калі сведкі па стану здароўя не маглі непасрэдна самыя прыбыць на мяжу, то іх «на возехъ вывозили до насъ (памежных камісараў. – *А. Дз.*), котри не могли ходитъ, предъ старостою асветъчыли тымъ **ѡбычаемъ** (выдзелена нами. – *А. Дз.*), в одно слово поведаячы...» [3, р. 10v].

Тэрміналагічна сведкі («люди старие, вери годъные») выразна адзелены ад афіцыйных публічных сведкаў («вижей»), функцыі якіх прапісаны ў Статуце 1529 г. Пазначэнне сведкаў пры дэмаркацыі сугучнае з назвай пабочных сведкаў у Статуце – «людей добрых, вери годъныхъ». Менавіта пабочныя, а не афіцыйныя сведкі з'яўляюцца ў працэдурі дэмаркацыі галоўнымі, у адрозненне ад крымінальных ці грамадзянскіх спраў, дзе Статут 1529 г. узаконіў наяўнасць пры віжах пабочных сведкаў, якія былі як бы «грамадскім дадаткам» да афіцыйных (неаспрэчных) сведкаў¹. Звязана гэта з тым, што сведкі – мясцовыя жыхары, з'яўляліся носьбітамі рэальнай тапаграфічнай інфармацыі. Гэтыя сведкі рэпрэзэнтавалі традыцыю вуснага права, пра што гаворыць спасылка на звычай: «...асветъчыли тымъ ѡбычаемъ» [3, р. 10v].

Спецыфіка зямельных спрэчак падчас дэмаркацый палягае на тым, што такія спрэчкі аказваюцца ў праблемным полі дзвюх прававых рэалій – зямельнага права і дагаварных адносін з іншай дзяржавай. Памежныя жыхары ВКЛ у такіх выпадках былі гатовыя прыносіць прысягу: «А на томъ на всемъ мы вси готови есмо присегънути и зъ детьми нашими, ижъ то есть правъдивая

¹ Эвалюцыю інстытута афіцыйных сведкаў аналізаваў украінскі гісторык Уладзімір Палішчук [2, с. 10–11]. Пра віжэй гл. падрабязней працу Анджэя Закшэўскага [9, с. 153–165].

граница пана Радивилова, и иньших многихъ людей пры тыхъ светькохъ ставили, которие то слыхали отъ отьцовъ своихъ, и при тыхъ светькохъ такъ же присегънути хочытъ» [3, р. 14v]. Такім чынам, самі сведкі імкнуліся быць прыведзенымі да прысягі, працэдура якой пры зямельных спрэчках прадугледжана ў Статуце ВКЛ 1529 г. [7, р. 218] у Артыкуле 1 Раздзела 8 «О права земленые, о границах и о межах, о копах». Адначасова Артыкул 2 гэтага ж Раздзела дазваляў вызваляць ад прысягі: «Чиі будутъ светки годнейшие, тые мають светчити без присяги». Але ў выпадку ўзнікнення спрэчнай сітуацыі «зямельны» Раздзел Статута прадугледжваў менавіта працэдуру прысягі: «А естли с обудву сторон знаков не было, тогда чие светки годнейшие будутъ, того мать ку доводу и присязе допустити». Прысягу разглядалі як від доказу, таму яе значэнне было вельмі важным. У выніку правядзення пачатковых (уступных) працэдур суд прымаў рашэнне аб мэтазгоднасці і адэкватнасці прысягі. У памежнай справе з гэтымі працэдурамі сувымерны працэс рэвізіі маркёраў і ўстанаўлення іх верагоднасці, апытанне сведкаў аб маркёрах мяжы, збор скаргаў.

Кніга Метрыкі № 560 фіксуе наступную падачу скаргаў. Вялікакняскія камісары ў гэтым выпадку выступалі таксама як прадстаўнікі судовай улады, а складзеная скарга ў гаспадарскай Канцылярыі ўносілася ў Метрыку ВКЛ як «запис» і тым самым набывала значэнне прававога факта. Пры рэвізіі памежных уладанняў камісары аперыравалі таксама такім прававым і статутным паняццем як «достаточьны доводъ» [3, р. 7v], што пазначала абгрунтаваная, верагодныя доказы ў судовай справе. На падставе гэтых даных у судовым працэсе вызначаліся наяўнасць або адсутнасць фактаў, якія абгрунтоўвалі патрабаванні і пярэчанні бакоў, а таксама сам факт казусу. У судовых працэдурах факты па справе высвятлялі з дапамогай паказанняў сведак, пісьмовых і рэчавых доказаў, прысягі і інш. Паводле права ВКЛ найбольш пераканаўчымі лічылі пісьмовыя доказы і паказанні сведак. У працэдуры дэмаркацыі якраз пісьмовыя доказы (матэрыялы ранейшых дэлімітацый і дэмаркацый) і паказанні сведак

ды рэвізія сітуацыі на месцы з'яўляліся галоўнымі «довадамі» ў спрэчках па пытаннях устанаўлення верагодных маркёраў і спрэчках вакол нерухомай і рухомай маёмасці на памежных тэрыторыях.

Такім чынам, у працэсе дэмаркацыі дзяржаўнай мяжы гаспадарскія камісары выкарыстоўвалі перададзеныя працэсуальныя нормы Статута ВКЛ 1529 г., якія тычыліся апытання пабочных сведкаў («светьковъ добрыхъ, веры годныхъ»), працэдур прынясення прысягі ды падачы скаргаў. Сведкі, апроч таго, апытваліся ў адпаведнасці са звычайным правам («обычай»).

Скаргі, якія маюць уніфікаваны актывы пратакол, утрымліваюць пераважна стандартызаваную інфармацыю пра парабаваную маёмасць. Гэта той тып першаснай скаргі («першая скарга»), якую Ян Адамус адрозніваў ад скаргі, што непасрэдна падрыхтоўвала будучы судовы працэс [6, s. 211]. Ці можна цалкам давяраць зместу гэтых скаргаў? Калі так, то гэта азначае, што ў памежнай з Лівоніяй тэрыторыі Вялікага Княства Літоўскага ўтрымлівалася вельмі вялікая колькасць свойскай рагатай жывёлы, коней і інш. У скаргах змяня маглі фігураваць статкі па 30 коней (як у Аўрама Шуркавіча) і 20 кароў (як у Томаса Буцэвіча). І заўжды называліся толькі лічбы, якія можна падзяліць на дзясяткі ці пяцёркі без рэшты (10, 20, 30, 40 і г. д.). Ці магла гэтая інфармацыя быць свядома перабольшанай жыхарамі памежжа ВКЛ? Найбольш карэктнымі выглядаюць звесткі пра «папісных» коней. Так, у Дрысвяцкай воласці ў Паўла Борткавіча «взяли коней два пописныхъ», у Войтка Міштартавіча «побрали (...) коней, взяли пописныхъ два, которие стояли по пети копъ грошей»¹. Тое, што прыгаданыя коні адносяцца да Попісу войска, сведчыць і працяг пераліку маёмасці Войтка Міштартавіча: «...паньцеры два, седла чотыры, мечы чотыры, ѿстроги пятери». У іншых скаргах (напрыклад, Грышкі Шэмбеля) мы бачым, што змяняне ацэньвалі сваіх коней «по десети копъ грошей»,

¹ Між іншым гэтыя звесткі адсутнічаюць у Попісе 1528 г. (як ўвогуле па Дрысвяцкім павеце і Смольвенскай воласці), таму яны дапаўняюць карціну мабілізацыйных рэсурсаў ВКЛ і сведчаць, што Попіс 1528 г. ахапіў не ўсіх ваеннаабавязаных баяраў [гл.: 1].

гэта значыць удвая болей, чым баявыя папісныя коні. Гэта ўскосны факт магчымага завышэння маштабу страт. Мы не ведаем рэакцыі лівонскіх службоўцаў на агучаныя прэтэнзіі. Гаспадарскія камісары ахайна зафіксавалі ўсе скаргі. Але да прысягі, паводле зместу Кнігі № 560, не быў прыведзены ніводны са скаргнікаў. Магчыма, тут мы маем справу з прыўнясеннем ў канцэпцыю фармальных доказаў (з іх падзелам на дасканалыя і недасканалыя), элементаў практыкі свабоднай ацэнкі паказанняў на грунце іх лагічнага разгляду. Незалежная ацэнка паказанняў і доказаў была тут неабходная¹.

Усё ж застаюцца нявырашанымі пытанні: з чым мы маем справу ў выпадку са скаргамі памежных жыхароў і ці было гэта адмысловым скажэннем інфармацыі або спецыфічнай праявай свядомасці? Хутчэй за ўсё, перад намі паўстае карціна сінкрэтычнай свядомасці чалавека канца сярэднявекі і ранняга Новага часу – з круглымі лікамі і традыцыйнымі вобразамі выказвання крыўды.

Літаратура і крыніцы

1. *Пераніс* войска Вялікага княства Літоўскага 1528 года. Метрыка Вялікага княства Літоўскага. Кн. 523. Кн. Публічных спраў 1 / падрыхт. А. І. Груша, М. Ф. Спірыдонаў, М. А. Вайтовіч. – Мінск : Беларуская навука, 2003. – 444 с.

2. *Поліщук, В. В.* Офіційні сведкі в структуры Луцького замкового уряду до реформ 1564–1566 років (службове підпорядкування і правові послуги) : автореф. дис. ... канд. іст. наук / В. В. Поліщук ; Нац. акад. наук України, Ін-т українознавства імені І. Крип'якевича, Ін-т народознавства. – Київ, 2003. – С. 19.

3. *Российский Государственный Архив Древних Актов.* – Ф. 389 (Литовская Метрика). – Оп. 1. – Ч. 1. – Ед. хр. 560.

4. *Юхо, И. А.* Основные черты судоустройства и судопроизводства по Статуту Великого княжества Литовского 1529 года / И. А. Юхо // Первый Литовский Статут 1529 года : материалы республ. науч. конф., посвящ. 450-летию Первого Статута. – Вильнюс, 1982. – С. 47–54.

5. *Юхо, Я.* Крыніцы беларуска-літоўскага права / Я. Юхо. – Мінск : Беларусь, 1991. – 238 с.

¹ Падрабязней аб канцэпцыі фармальных доказаў у праве ВКЛ гл. працы [4, с. 52] і [5, с. 124–128].

6. *Adamus, J.* O wstępnych aktach procesu litewskiego (do II Statutu) / *J. Adamus* // *Ateneum Wileńskie*. – Wilno, 1937. – R. XII. – S. 205–281.

7. *Pirmasis Lietuvos Statutas = Первый Литовский Статут: Tekstai senąja baltarusių, lotynų ir senąja lenkų kalbomis*. – Vilnius : Mintis, 1991. – II, Pirmą dalis. – 428 p.

8. *Wojtkowiak, Z.* Litwa Zawilejska w XV i pierwszej połowie XVI w. / *Z. Wojtkowiak* // *Uniwersytet im A. Mickiewicza w Poznaniu*. – 1980. – № 85. – Seria Historia. – 141 s.

9. *Zakrzewski, A.* Wiź w prawie Litewskim XVI w. / *A. Zakrzewski* // *Czasopismo Prawno-Historyczne*. – 1985. – T. XXXVII, z. 2. – S. 153–165.

Резюме

О. И. ДЕРНОВИЧ

«КРУГЛЫЕ ЧИСЛА»: МЕНТАЛЬНОСТЬ ЧЕЛОВЕКА XVI В. ПО МАТЕРИАЛАМ ДЕЛИМИТАЦИИ ГРАНИЦЫ МЕЖДУ ВЕЛИКИМ КНЯЖЕСТВОМ ЛИТОВСКИМ И ЛИВОНИЕЙ НА ТЕРРИТОРИИ БРАСЛАВЩИНЫ

22 января 1542 г. король польский и великий князь литовский Сигизмунд Старый направил своих «посланцевъ господарскихъ» Ивана Корсака и Яна Кмиту Соколовича, чтобы они «границы пописовали стародавньи пана Радзивиловы дольгость и широкость, какъ дольго и широко Немцы забрали земъли г(о)с(по)д(а)ра Короля Его м(и)л(о)сти, земълями пана Мистра Лифлянтъского почонъшы отъ озера Курчомъ, аж до границъ Московъскихъ». Демаркации 1542 г. как раз и посвящена Книга Метрики Великого Княжества Литовского № 560, или Книга переписей № 3. Книга № 560 дает довольно подробное описание процедуры демаркации государственной границы. Имея весьма конкретную задачу проведения демаркации границы, великокняжеские комиссары регулярно сталкивались со спорными ситуациями: или исчезали старые маркеры границы, установленные еще в 1473 г. Радзивиллом Остиковичем, или ливонские комиссары представляли совершенно отличающуюся информацию. В процесс делимитации комиссары ВКЛ Иван Корсак и Ян Кмитич Соколович опрашивали пограничных жителей и собирали их жалобы на администрацию и жителей Ливонии. Важное обстоятельство: в абсолютном большинстве случаев называются те цифры потерь, которые делятся на десятки и пятерки без остатка (10, 20, 30, 40 и т. д.).

Все же остаются вопросы: с чем мы имеем дело в случае с жалобами пограничных жителей и было ли это специальным искажением информации или специфическим проявлением сознания? Скорее всего, перед нами предстает картина синкретического сознания человека конца средневековья и раннего Нового времени – с целыми числами и традиционными образами выражения обиды.

Summary

A. DZIARNOVICH

«ROUND NUMBERS»: THE MENTALITY OF PERSON IN THE FIRST HALF OF THE 16th CENTURY BASED ON THE DELIMITATION OF THE BORDER BETWEEN THE GRAND DUCHY OF LITHUANIA AND LIVONIA ON THE BRASLAŨ REGION

In 1542 the demarcation of the border between Livonia and the Great Duchy of Lithuania (GDL) has been organized. Boundary commissioners have met near lake Kurcums and further have parted in two directions – on the East («up to borders Moscow») and on the West «up to the Salty sea» (Baltic sea). Materials of work of the commission mainly on the Belarus-Latgale site of border make the maintenance of the 560 Book of the Metrica of the GDL. Commissioners established boundary markers and simultaneously wrote down complaints of local population to actions of the Livonian officials and land owners. In these complaints the huge sums of damage are listed, and the stolen herds of animals always are estimated in the whole tens (10, 20, 30, 40, etc.).

How much real these figures? With what we deal in case of with complaints of boundary inhabitants? Is it special distortion of the information or specific display of consciousness? Most likely the picture of not divided consciousness of the person of the end of the Middle Ages and early Modern Time appears at us – with integers and traditional images of expression of insult.

УДК [947.6+947.45+947.78]-89«17»

A. У. Мацук,

*старшы навуковы супрацоўнік аддзела гісторыі Беларусі сярэдных вякоў
і Новага часу Інстытута гісторыі НАН Беларусі (Мінск, Беларусь)*

БРАСЛАЎСКАЯ ГАЛІНА РОДУ АГІНСКІХ У XVIII СТАГОДДЗІ

Род Агінскіх пакінуў значны след у гісторыі Вялікага Княства Літоўскага (ВКЛ). Яго прадстаўнікі займалі вядучыя сенатарскія ўрады ў Княстве. Навукоўцы з цікавасцю даследуюць роль Агінскіх у гісторыі ВКЛ. Некаторым з іх, як Міхалу Казіміру і Міхалу Клеафасу Агінскім, прысвечаны шматлікія даследаванні. Адначасова гісторыя «браслаўскай» («шляхецкай») галіны роду Агінскіх гісторыкам амаль невядома. Падчас сваіх дасле-